Jolsvai András

Szoba kiadó

43.

– Én pedig vonulok, és kész! – ezt Gege jelentette ki egy április végi napon, és még toppantott is hozzá. Akkor adta hírül az MTI, hogy ebben az évben elmarad a hagyományos felvonulás, helyette nagyszabású majális lesz a Népligetben. Az állam hűvösen semleges maradt, a kormánypártok elhatárolódtak, az ellenzék egy része is vacillált: legyen ez a szakszervezetek ügye, a munkásság ünnepe, mondták, és mosták kezeiket. Az újra hatalmi pozícióba szédült egyház szokása szerint ütemkésésben volt, de azért már felfedezte magának, hogy május elseje jeles katolikus ünnep is, Szent József, az ács, a jónevű nevelőszülő születésnapja, s mint ilyen, a kétkezi munka dicsőítése.

Így állottak a dolgok, amikor Gege ezt a kurucos kijelentést tette a Svejkben.

– És mégis hogyan gondolod?

– Csinálok egy táblát, mondjuk, hogy azért is éljen május elseje, alá rajzolok egy százast, merthogy éppen száz éve volt az első demonstráció, aztán végigsétálok a Dózsa György úton a Paprikától a Kéményseprőig.

– Na, ezt megnézem magamnak!

Gege vállat vont, aztán belekezdett egy történetbe, amelyet Rió ugyan már többé-kevésbé ismert, de azért most is szívesen hallgatott. A történet a Gege nagyapjáról szólt, aki tizennyolc éves korától a haláláig minden május elsején felvonult, akkor is, amikor a Horthy-rendőrség kardlappal egyenesítette ki a tömeget, és akkor is, amikor a kommunista besúgók jegyezték fel, mit pusmognak a szocdemgyanús elemek menetelés közben. Gege jól emlékezett egy veszekedésre – pedig egészen kisfiú volt még – az apja és a nagyapja között, amikor legidősebb Szabó József kijelentette, ő igenis kimegy elsején a felvonulásra. Az apja káromkodott, magának teljesen elment az esze, apuka, mondta dühösen, úgy tesz, mintha nem is ezek internálták volna nemrég, most meg odaáll nekik tapsolni, ezzel legitimálja őket, akik épp most verték le a forradalmat, és vígan akasztgatják az igazi melósokat. Öreg Szabó erre dühösen legyintett, te ezt nem érted, fiam (az apa tegezte a fiát, de annak nem volt joga visszategezni őt), ezek elvették az álmaimat, a jövőmet, azt nem engedem, hogy az ünnepeimet is elvegyék, slussz! És ropogós fehér inget öltött, gallérját kihajtotta a zakójára, ahogy negyvenötben csinálták, szegfűt tűzött a gomblyukába, és vonult a többi régi szocdemes szakival a gáz-

gyári menet végén. Igaz, amikor a tribün elé értek, öreg Szabó demonstratíve elfordította a fejét a Gorkij fasor irányába. Mutatva, hogy ő nem ezeknek, hanem ezek ellenére vonul fel. Hogy ő itt az igazi felvonuló.

Öreg Szabó, legyőzve aztán a később egyre lanyhuló családi ellenállást, a következő évtől magával vitte Gegét is a felvonulásra. A kisfiút elvarázsolta az a mozgalmas, tarka képsor, a feldíszített teherautók és a recsegő mikrofonokból áradó indulók, a kipirult arcok és az ünneplők, a zászlók, a sportolók, a kis zászlócskákkal integető nézők a munkásőrök erőkék sorfala mögött. Gege eleinte a nagyapja nyakában tette meg az utat, aztán a kezét fogva, végül mellette vonulva, alanyi jogon. Életének fontos része lett ez a nap, a reggeli készülődés, a gyülekező a Verseny utcánál, aztán a vonulás, a táblák összegyűjtése a Szépművészeti háta mögött, majd a gyaloglás egészen a Népstadionig – ott szálltak villamosra. És ebéd után folytatódott a program, az óbudai gázgyár hatalmas udvarán, gulyáságyúval meg a kis Kabossal. Hosszú, kecskelábú asztaloknál szorongtak a szaktársak, itták a sört és emlegették a régi időket. Gege jött-ment közöttük, hallgatta a történeteiket, és jól tűrte, amikor valaki barackot nyomott a fejére, és azt mondta, de megnőttél, öcskös, mióta nem láttalak. Este elaludt a villamoson, fejét az ablakba nyomott repiléggömbre hajtva.

Ezekről mesélt Gege most a barátjának, aztán felelevenítették a közös május elsejei emlékeiket is, amikor előbb az egyetemistákkal, aztán az Ékezetesekkel vonultak, egyre fogyatkozó számban. Gege egyszer elmagyarázta Riónak, hogy ő, gondoljon bármit is a rendszerről, egyfelől a nagyapja emlékének, másfelől a saját ifjúságának tartozik azzal, hogy május első napján végigsétál a Dózsa György úton. Zátony András akceptálta az érveket, és csatlakozott a barátjához. Neki nem voltak efféle emlékei, ő aztán nem egy vonulós családból származott, az ő felmenői, ha mások nagyobb számban demonstrálni kezdtek, fogták a meisseni porcelánokat, és levonultak az óvóhelyre: évszázados rutinjuk volt a túlélésben. Ugyanakkor az éppen aktuális rezsimtől mindig igyekeztek távol tartani magukat, amennyire lehetett: az élet a becsukott előszobaajtó mögött kezdődik, ez volt a filozófiájuk. A Zátony-családban egyetlen párttag sem akadt száz évre visszamenőleg, bármilyen pártról legyen is szó. Az nekünk nem áll jól, mondották, és decensen elhatárolódtak.

Biztosan csóválták volna a fejüket, ha megtudják, hogy András nevű leszármazottjuk mily lelkesen vesz részt ebben a politikai eseményben, de nem tudták meg. A Zátony-felmenők vagy meghaltak, vagy szétszóródtak a világban, mire hősünk eszmélni kezdett, anyai nagyanyja pedig, aki

felnevelte, legfeljebb annyit mondott, vegyél sálat, édes fiacskám, csalóka még a napfény.

Zátony András egészen megszerette Gege révén ezeket a május elsejéket, főleg, amikor bekerült a Piri családjába. A Piri anyukája ugyanis a Rádióban dolgozott (dajka volt az intézmény bölcsődéjében), így aztán a Zátony-család minden május elsején jogot formálhatott a felvonulás után arra, hogy részt vegyen a Benczúr utcai dzsemborin. A Benczúr utcában volt a Rádió vendégháza, annak kertjében a majális, sörjeggyel és virslijeggyel, és megannyi érdekes figurával: Zátony András örült, hogy megismerhette, hallgathatta őket. És sajnálta, hogy a válással elvesztette jogát a részvételre. (Tényleg, a Pityu bácsi vonult őutána? Ezt még meg kell egyszer kérdeznie a fiától.)

Az Ékezetben egyébként keltettek bizonyos feltűnést állandó vonulhatnékjukkal. A nyolcvanas évek elején már nem volt presszió a dolgozókon, hogy menjenek, a párttagoknak persze ki volt adva kötelezőleg, ők csak orvosi igazolással maradhattak távol (öt-hatszáz forintba került egy ilyen akkoriban), a többiek azonban csinálhattak, amit akartak. Így aztán egy idő után szemet szúrt, hogy a Zátony meg a Szabó mindig ott menetel az első sorban, és még énekel is, előkelőek nem vagyunk, és pénzünk sincs elég, és mintha valami gúnyos fény is villanna a szemükben. Mérei elvtárs egy ízben félre is vonta őket, és atyailag figyelmeztette mindkettejüket, hogy pontosan tudja, mit művelnek, s ha ő nem jelenti is, biztosan lesz majd, aki megteszi.

Zátony András aztán, hogy az Emberi Hanghoz került, lemorzsolódott (pontosabban átmorzsolódott Acsára, ahol Zsemlyeházi elvtárs fergeteges népünnepélyt rendezett az alá tartozó irodalmi egységeknek kispályás futballbajnoksággal emelve az ünnep fényét: Zátonynak ott volt a helye a csatársorban), de Gege kitartott a végsőkig, tavaly már csak ketten voltak az Ékezetből, a Rozi meg ő, akkor éppen ott tartottak, hogy még nem merték bevallani maguknak, nem a mozgalom, hanem a szerelem vitte őket az utcára.

Így történt, hogy Szabó József harmincöt éves szerkesztő, budapesti lakos 1990. május elsején, hétfőn egyedül tette meg az utat a Dózsa György úton, egy nagy táblát emelt a feje fölé. A szembejövők mosolyogtak, tapsoltak vagy csodálkoztak, de olyan is akadt, aki nagy ívben kikerülte. Rió a jugó követségnél várta, és tényleg csinált róla néhány fényképet. Másnap kiderült, hogy egy hírlapi fotós is arra tévedt (tudniillik néhány thürmerista fél órával korábban végigmasírozott az Andrássy úton, őket kellett megörökítenie eredetileg), úgyhogy hivatalos fénykép is készült az eseményről, a Magyar Hírlap le is hozta, Hömpölyög a tömeg címmel.

44.

Rozinak Kispest kettő jutott. Kispest kettő alapvetően a Vörös-hadsereg és Ady Endre utak közötti táguló sávot jelentette le egészen a traktorgyárig. Nem ígért túl sok jót (az se derült ki soha, ki és hogyan osztotta fel Budapestet a leendő ügynökök között), ezt a nem is olyan régen még családi házas övezetet a panelvilág szépen letarolta az elmúlt évtizedben, a frissen elterpeszkedett lakótelep tízemeletes szörnyeiben kisvárosnyi ember szorongott, mellettük nem maradt hely se üzleteknek, se műhelyeknek, se raktáraknak, hogy komolyabb gyárüzemekről ne is beszéljünk. Rozi előre látta, hogy lejárja majd a lábát, és megint hiába. Hogy itt se fog egy fityinget se keresni, csak az idejét vesztegeti.

Akármit gondolt is, vett egy nagy levegőt, és közepes műbőr-mappát, egy kis, nyakba akasztható plasztik igazolványt, és nekilátott. Gege ragaszkodott hozzá, hogy az első napon vele tartson, kivett hát egy nap szabadságot, bár nemigen kellett volna, ekkoriban az Ékezetnél az okozott feltűnést, ha valaki még bement dolgozni, az ellenkezője már régen nem.

Elmetróztak a Határ útig, az állomás mögött egy barkácsáruház épült éppen, elég nagy volt a felfordulás, gondolták, jobb, ha kerülnek, elindultak hát a Wekerle irányába. De ha már így esett, Rozi nem állta meg, hogy ne vigye el a szerelmesét az anyja szülőházáig. És ha már oda elvitte (a főtér mögött volt, ma is úgy festett, mint nyolcvan éve, ahogy minden más is ezen az elvarázsolt telepen), hát sétáltak egy kicsit a diagonál utcákon, ahol bizony könnyen el lehet tévedni, különösen, ha az ember nem a tájékozódással, hanem a csókolózással törődik. Nem csoda, hogy tizenegy is elmúlt, mire kivergődtek a telepről, valahol a rendőrség és a Vén diófa étterem magasságában.

– Akkor kezdjük itt! – mondta Rozi, és elővett egy listát a mappájából. A lista a környék vállalkozóit sorolta fel (a cég az adóhivataltól szerezte meg, ne kérdezzék, hogyan), de igen hamar kiderült, hogy egy fabatkát sem ér. Már akkor elavult, amikor nyomtatták. Ezekben az időkben ezerszám születtek a vállalkozások, és nemcsak a belvárosi ügyvédi irodákban vagy a Váci út hasadó gyáraiban, hanem mindenhol, amerre a szem ellát: például ezeken a lakótelepeken. Rozi és Gege hamar rá is jöttek, hogy fölösleges időpocsékolás autentikus források után kutatni. Egyszerűen becsöngettek (helyesen: felcsöngettek) minden lakásba, és minden másodikról tényleg kiderült, hogy van benne keresnivalójuk. (Tíz emelet, tíz lépcsőház, az legalább kétezer lakó: gondolják el, az egy dunántúli kisváros teljes lakossága.)

Hogy miféle vállalkozások burjánoztak el ezeken a szélfútta panelhalmokon? Akadt ott minden a galambtenyésztőtől a biogombászig (előbbi a gépházban, utóbbi a pincében működött), a női szabótól a konyhabútor-készítőig, a cipőkereskedőtől a fodrászig, de a sláger persze a falfúró volt meg a taxis. Minden férfi, aki elvesztette vagy otthagyta az állását, és volt otthon egy ütvefúrója vagy egy Ladája, ebbe a kalandba vágott bele: a kilencvenes évek elején harmincezer licencet váltottak ki Pesten személyfuvarozásra. De kalandozásuk során találkoztak művirág-készítővel és fogtechnikussal, táskással, optikussal és medveidomárral is. A cégek (béték, káefték és egyéni vállalkozások) központja kivétel nélkül mindenkinél a lakás egy része, jobbára a kisszoba volt, egyrészt, mert így a lakhatási költségekből le lehetett írni ezt-azt, másrészt, mert a többségnek tényleg nem telt műhelybérletre sem. Rozi és Gege csodákat látott a feltáruló negyven-ötven négyzetmétereken. És persze Nagy Lajos tollára való történeteket hallott. Hiszen a lakótelep alig volt tíz éves, de a lakók összetétele már alaposan megváltozott. Eredetileg kétgyermekes, alacsony jövedelmű rászorulók (munkások, alkalmazottak, kezdő értelmiségiek) kapták ezeket a tanácsi lakásokat, amelyekre ekkor már csak öt-hat évet kellett várniuk (ti. a második gyermek megszületése után, addig albérlet, szülői ház, munkásszállás), de aztán a nyolcvanas évek második felében megindult a mozgás. A dinamikus, kompakt családok jobb környékre költöztek, helyükre lecsúszóban levő középkorúak, magányos öregek érkeztek. Az őslakóknál meg felnőttek a gyerekek, s mentek, amerre láttak. A magukra maradt házaspároknak így aztán maradt idejük, hogy felismerjék, nem egymáshoz valók. Akkor vagy a válás jött, vagy a külön ágy, és egymás dühös kerülgetése.

Aztán felfordult a világ. És a lakótelepek népe vesztette el először a munkahelyét. És aztán vagy ment a segélyért, vagy leszázalékoltatta magát, vagy ráúszott a rokkantnyugdíjra, és visszaváltotta a környéken elhajigált üres üvegeket, vagy megpróbált a saját lábára állni. Reménytelen vállalkozás volt, olyan, mint a lottó, tízezerből egy, ha bejött, de ők legalább megpróbálták. És nyögve, káromkodva, görnyedve, szenvedve megéreztek valamit abból, milyen az, ha az ember a maga ura lehet. Hogy ennek az életérzésnek volt, lehetett pátosza, azt meg Rozi és Gege érezte meg azon a hosszúra nyúlt délelőttön. Sehol sem fogadták ellenségesen őket, volt, ahol visszafogottan, volt, ahol kíváncsian, volt, ahol szinte örömmel (itt-ott meg is lettek kínálva ezzel-azzal), minden harmadik kuncsafttal üzletelhettek is, de mindenhol kaptak egy történetet is a szerződés mellé. Ezek a történetek többé-kevésbé hasonlítottak egymásra – bár mindegyiknek volt egyéni színe, bája –, és egytől egyig a büszkeség-

ről szóltak. Hogy íme, belevágtak, és sikerült. Vagy ha nem sikerült is, majd fog. Vagy ha ez nem fog, hát majd valami más. Arról szóltak ezek a történetek, hogy emberek, akik eddig lehajtott fejjel éltek, most felemelték a fejüket. És benne volt a történetekben az az ígéret, hogy mostantól nem is fogják lehajtani többé. Ha ez így lesz, gondolta magában Rozi és Gege – értették egymást régóta, nem kellett ehhez még csak fejbólintás se –, akkor mégiscsak jó, ami itt történt, mindennek ellenére jó, és az is jó, hogy ők ezt most láthatják.

Négy óra is elmúlt, amikor Rozi becsukta a műbőrmappáját, és elindultak hazafelé. (Pedig a garázsokban burjánzó televényt, a vegyeskereskedéseket és gumijavítókat, a kutyaóvodákat és turkálókat, videó kölcsönzőket és gyorsjósdákat fel sem térképezték.) Illetve csak indultak volna: de a tizediken, hol máshol, beszorultak a liftbe. Gege nyomogatta egy darabig a vészjelzőt, aztán kiabálni kezdett, aztán feszegette az ajtót, hiába. Végül beletörődtek, hogy várnak: valaki majdcsak felfedezi, mi a helyzet. S hogy addig is elüssék valahogy az időt, csókolózni kezdtek. Úgy belemelegedtek a dologba, hogy Rozi egy idő után elmosolyodott, aztán hátat fordított a férfinak, nekidőlt a lift falának és felemelte a szoknyáját. Gege hőkölt kissé, sem a hely, sem az idő nem látszott alkalmasnak, arról nem is beszélve, hogy eddig sokkal hagyományosabb ösvényen haladtak az Akácfa utcai kisszobában, de aztán a látvány elhomályosította tisztánlátását, és élt a felkínált lehetőséggel.

Rozi sokáig visszaálmodta aztán ezeket a boldog perceket. A lift, mondanunk sem kell, éppen akkor indult el lefelé, amikor a szerelmesek felértek. Gege azt állította később, hogy Rozi keze csúszhatott le a viharos események közepette a földszinti gombra, ettől indult meg a szerkezet.

Épp csak annyi idejük volt, hogy átabotában rendbe szedjék magukat, máris nyílt az ajtó.

– Na végre – mondta egy bőrkabátos, gondnokkülsejű alak. – Már itt szobrozok vagy tíz perce. Mi a fene volt?

– Áramszünet! – felelte Rozi párás szemmel.